

Οι Πρόσφυγες του Ταχτακαλά: Ταυτότητα, Αντιλήψεις και Εμπειρίες

Κώστας Κωνσταντίνου
Σύνδεσμος Κοινωνιολόγων Κύπρου
2 Δεκεμβρίου 2005

Οι Πρόσφυγες του Ταχτακαλά: Ταυτότητα, Αντιλήψεις και Εμπειρίες

Εισαγωγή

I. Προσφυγιά το 1974: Προηγούμενες έρευνες

- A. Το θέμα της στέγασης των προσφύγων
- B. Κοινωνικές εφαρμογές

II. Η ρευστότητα του όρου «Προσφυγιά»

- A. Το παράδειγμα του προσφυγικού οικισμού του Ταχτακαλά.
- B. Ο Ταχτακαλάς ως μη-κοινότητα.
- Γ. Ο Ταχτακαλάς ως χώρος καταγωγής

Συμπεράσματα/Συζήτηση

Εισαγωγή

- Προηγούμενες έρευνες με θέμα τους Ελληνοκυπρίους πρόσφυγες χρησιμοποιούν τον όρο «προσφυγιά» ως κάτι το στατικό, υπονοώντας ότι διαφορετικοί άνθρωποι αντιλαμβάνονται και βιώνουν την εμπειρία της προσφυγιάς με τον ίδιο τρόπο.
- Αυτή η έρευνα δείχνει ότι η «προσφυγιά» είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο και δεν μπορεί να κατανοηθεί πλήρως έξω από το πλαίσιο μέσα στο οποίο παράγεται και αναπαράγεται.

I. Προσφυγιά το 1974: Προηγούμενες έρευνες

A. Το θέμα της στέγασης των προσφύγων

- 49,000 οικίες
- Τρεις κατευθύνσεις του προγράμματος στέγασης: Προσφυγικοί οικισμοί, συνοικισμοί αυτοστέγασης, χρησιμοποίηση Τουρκοκυπριακών περιουσιών.
- Στόχος ήταν η στέγαση των προσφύγων και όχι η κατασκευή κοινοτήτων.
- Το πρόγραμμα ήταν μια ποσοτική επιτυχία αλλά όχι και ποιοτική. Ενίσχυσε το αίσθημα της προσφυγιάς (Zetter, 1982).

=> Ο Zetter (1994) υποστηρίζει ότι οι πρόσφυγες που ζουν σε προσφυγικούς οικισμούς θα νιώθουν πιο έντονα την ανάγκη να επιστρέψουν στο χωριό τους στα κατεχόμενα.

I. Προσφυγιά το 1974: Προηγούμενες έρευνες συνέχεια...

B. Κοινωνικές εφαρμογές

- Απώλεια γης και ιδιοκτησίας. Απώλεια «βασικών δομών νοήματος» (Loizos, 1977:8, μια μελέτη στο χωριό Αργάκι).
  - Πολλοί πρόσφυγες από το Αργάκι πίστευαν ότι ο εκτοπισμός τους ήταν προσωρινός και δεν ήταν διατεθειμένοι να κάνουν μια νέα αρχή.

I. Προσφυγιά το 1974: Προηγούμενες έρευνες συνέχεια...

B. Κοινωνικές εφαρμογές

- Χατζηγιάννη (2002) και το βιβλίο της “The making of a refugee”: Πως τα παιδιά των προσφύγων υιοθετούν την ταυτότητα του πρόσφυγα (συνεντεύξεις με 100 παιδιά – 67 κορίτσια και 33 αγόρια, και 100 γονείς – 70 μητέρες και 30 πατέρες)
  - Η πλειοψηφία των παιδιών (60%) δήλωσαν ότι νιώθουν πρόσφυγες.
  - Τα επιχειρήματα τους ήταν: Εκτοπισμός μετά βίας, έλλειψη κατανόησης από μη-πρόσφυγες και συμφωνία συναισθημάτων με τους γονείς τους.
  - Η ταυτότητα του πρόσφυγα έχει μεταφερθεί στα παιδιά μέσω του σχολείου, των μέσων ενημέρωσης και της οικογένειας. Παρόλ’ αυτά οι γονείς ήταν η κύρια πηγή πληροφόρησης για τα παιδιά.

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά»

A. Το παράδειγμα του προσφυγικού οικισμού του Ταχτακαλά

- Ο προσφυγικός οικισμός του Ταχτακαλά.
- Η έρευνα: Συνεντεύξεις εις βάθος και παρατήρηση (20 συμμετέχοντες ηλικίας 16 μέχρι 86 χρονών).
- Τέσσερις κοινωνιολογικές ομάδες: (1) Συμμετέχοντες που έγιναν πρόσφυγες στην ηλικία των 40 με 50 ετών, (2) Άτομα που εκτοπίστηκαν στην ηλικία των 25-35 ετών, (3) Άτομα που ήταν κάτω των 12 ετών το 1974, και (4) Άτομα ηλικίας 16-18 ετών.
- Μάιο-Ιούνιο 2003.

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

B. Ο Ταχτακαλάς ως μη-κοινότητα

Οι συμμετέχοντες από την ομάδα 1 και μερικοί από την ομάδα 2 υποστηρίζουν ότι δεν κατάγονται από τον Ταχτακαλά και ότι η περιοχή δεν τους αρέσει. Τα επιχειρήματά τους:

■ (α) Γη και ιδιοκτησία

Το μόνο που παρακαλώ είναι να είχα εδώ ένα συγχωριανό μου και ας ήταν και ο χειρότερος μου εχθρός. Θα καταλαβαίναμε ο ένας τον άλλο. Θα λέγαμε ότι έχουμε το τάδε χωράφι και κάναμε τα τάδε πράγματα και θα ξέραμε ότι λέμε την αλήθεια. Θα πίστευε ο ένας τον άλλον. Κάποιος από άλλο χωριό θα νόμιζε ότι θα έλεγα ψέματα. (Μαρούλλα 86 ετών)

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

B. Ο Ταχτακαλάς ως μη-κοινότητα.

- (β) Η γνώση για τους ανθρώπους και το χώρο: η έλλειψη γνώσης για τους άλλους κατοίκους (π.χ. γάμος), για το ποιος είναι κακός και ποιος κακός, επικοινωνία και ανταλλαγή εμπειριών.

*Θα ένιωθα καλύτερα αν οι κάτοικοι εδώ ήταν από το χωριό μου στα κατεχόμενα. Είναι το μεγάλο μου παράπονο, το ότι αυτή η περιοχή δεν έχει συγχωριανούς. Είναι λυπηρό για τις κόρες μου επειδή δεν ξέρουν ποιοι είναι συγγενείς τους και αυτό έχει αρνητικές επιπτώσεις. Επειδή ο δικός σου κι αν γδάρει δε θα σε φάει – ο ξένος μπορεί να σε «σπρώξει»...
Μαριλένα (54 ετών)*

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

B. Ο Ταχτακαλάς ως μη-κοινότητα

- (γ) Η σημασία του σπιτιού

Οι γυναίκες τόνισαν την απώλεια του σπιτιού ενώ οι άνδρες μιλούσαν για την απώλεια της εργασίας και της γης.

- (δ) Η έλλειψη εθίμων

Ως τρόπος ενίσχυσης της κοινωνικής συμμετοχής στην κοινότητα και της προσωπικής ταυτότητας ενός ατόμου.

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

Γ. Ο Ταχτακαλάς ως μέρος καταγωγής

- (α) Διαφορές ανάμεσα στους συμμετέχοντες μεγαλύτερης ηλικίας:

Ότι χάσαμε, χάσαμε. Εγώ τους λέω να τα ξεχάσουν. Δε νιώθω πλέον πρόσφυγας. Δήμητρα (80 ετών)

Η Δήμητρα κατάγεται από τη Μόρφου και οι εμπειρίες της εκεί φαίνεται να αντανakλούν τις εμπειρίες της στον Ταχτακαλά εφόσον δεν είχε γη και δεν είχε συχνή επαφή με τους γείτονες και τους συγγενείς της.

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

Γ. Ο Ταχτακαλάς ως μέρος καταγωγής

- (β) Επιχειρήματα από μερικούς άνδρες πρόσφυγες που δουλεύουν στον Ταχτακαλά από τη δεκαετία του 1960.

*Έχω τον Ταχτακαλά μέσα στην καρδιά μου [...] Είναι μέρος της ζωής μου. Δουλεύω εδώ από το 1963. Είναι η γειτονιά που αγαπάμε. Είναι σαν το δεύτερο σπίτι μας.
(Ανδρέας, 55 ετών)*

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

Γ. Ο Ταχτακαλάς ως μέρος καταγωγής

Έχω πολλούς φίλους εδώ. Όλη η γειτονιά είναι γεμάτη με φίλους. Έχουμε τα καθημερινά μας προβλήματα αλλά δε σταματάμε να βοηθούμε ο ένας τον άλλον. Όταν συναντιόμαστε μιλάμε για διάφορα πράγματα, κουβέντες του καφενέ, κουτσομπολιό, για πολιτικά, για τα προβλήματα μας. Είμαστε όλοι από διαφορετικά χωριά αλλά αυτό δεν πειράζει. (Γιάννης, 47 ετών)

=> Ο Ταχτακαλάς γίνεται αντιληπτός ως μέρος καταγωγής όταν αντανακλά τις προηγούμενες εμπειριών των κατοίκων του. Επομένως, ως φυσικός και κοινωνικός χώρος δε φαίνεται να ενισχύει το αίσθημα της προσφυγιάς.

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

Γ. Ο Ταχτακαλάς ως μέρος καταγωγής

■ (γ) «Το να μην ανήκεις πουθενά»

Τέσσερις συμμετέχοντες από την ομάδα 3 ήταν κάτω των 12 ετών το 1974. Εξέφρασαν διαφορετικά συναισθήματα για τον Ταχτακαλά και για το χωριό τους στα κατεχόμενα.

1. Αν υπάρξει λύση δε θα πάω στο χωριό μου στα κατεχόμενα επειδή ήμουν πολύ μικρή. Η μητέρα μου θα πάει, εγώ όχι. Δεν έχω τίποτα να ρίσω... Νιώθω ότι είναι ο τόπος μου αλλά δεν ξέρω..., ήμουν πολύ νέα και το χωριό μου δε μου θύμιζε τίποτα όταν το επισκέφθηκα πρόσφατα. Νιώθω ότι είμαι πρόσφυγας γιατί δεν μου ανήκει τίποτα εδώ. (Κατερίνα, 35 ετών)

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

Γ. Ο Ταχτακαλάς ως μέρος καταγωγής

(γ) «Το να μην ανήκεις πουθενά»

2. Από τα 3 μέρη στα οποία έζησα δε νιώθω κανένα ως δικό μου. Νιώθω περισσότερο τον Άγιο Δομέτιο παρά τον Ταχτακαλά επειδή πέρασα τα παιδικά μου χρόνια εκεί. Δε νιώθω το χωριό στα κατεχόμενα κοντά μου και ειδικά μετά που το είδα. Το πάθος της επιστροφής ήταν εκεί αλλά όταν το είδα κάτι το έκοψε. Βρήκα τα πάντα στενά και μικρά. Το θυμόμουν ως παιδί και το ξαναείδα ως μεγάλη. (Στέφανη, 37 ετών)

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

Γ. Ο Ταχτακαλάς ως μέρος καταγωγής

(δ) Τα λόγια των νεαρότερων συμμετεχόντων (ομάδα 4) δείχνουν ότι ο Ταχτακαλάς «γίνεται» μέρος καταγωγής όταν συνδέεται με την κατασκευή της προσωπικής ταυτότητας των κατοίκων του:

1. Αυτές τις μέρες έχω πάει στο χωριό των γονιών μου. Βασικά προσπαθούσα να στηρίξω τους γονείς μου όταν είδαν τους τόπους τους. Συγκινήθηκα επειδή συγκινήθηκαν και αυτοί. Τα συναισθήματα μου ήταν ανάμεικτα. Σε περίπτωση λύσης θα προτιμούσα να είχα ένα σπίτι εδώ και ένα σπίτι στα κατεχόμενα. Αγαπώ αυτό το μέρος εδώ, μου αρέσει. Όπου έχεις εμπειρίες σου αρέσει, δε μπορώ να φύγω. Αλλά αν ήταν για το κοινό καλό τότε θα έφευγα. (Λέανδρος, 18 ετών)

II. Η ρευστότητα του όρου «προσφυγιά» συνέχεια...

Γ. Ο Ταχτακαλάς ως μέρος καταγωγής

*2. Είμαι πρόσφυγας επειδή είναι ο πατέρας μου και θα ήθελα να επισκεφθώ το μέρος που μεγάλωσα. Θέλω να το επισκεφθώ τώρα αλλά δεν είναι σωστό να δείχνουμε διαβατήριο για να επισκεφθούμε τον τόπο μας.
(Ανδρέας, 15 ετών)*

3. Δε νιώθω ότι είμαι πρόσφυγας. Δεν έχω επισκεφθεί το χωριό των γονιών μου και ούτε θέλω. (Μαρία, 16 ετών).

Συμπεράσματα/Συζήτηση

- Η «προσφυγιά» είναι ένας ρευστός όρος, σημαίνει διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικούς ανθρώπους. Δηλαδή, το πως ο όρος γίνεται αντιληπτός έχει σχέση με το πως το μέρος καταγωγής γίνεται αντιληπτό και το πως έχει βιωθεί στο παρελθόν.
- Αν το μέρος καταγωγής είναι ο χώρος όπου διατηρείται το συνεχές της προσωπικής ταυτότητας ενός ατόμου τότε η προσφυγιά είναι ο φυσικός και κοινωνικός χώρος όπου αυτό το συνεχές διακόπτεται.

Αναφορές

- Hadjiyanni, T. (2002). The making of a refugee: Children adopting refugee identity in Cyprus. USA: PRAEGER.
- Loizos, P. (1977). 'Argaki: The uprooting of Cypriot village', pp. 3-20, in Attalides Michael (ed.) Cyprus Reviewed. Nicosia: The Jus Cypri Association, in cooperation with the Coordinating Committee of Scientific and Cultural Organizations.
- Zetter, R. (1994). The Greek-Cypriot refugees: perceptions of return under conditions of protracted exile. International Migration Review, 28: 307-322.
- ----- (1982). Housing policy in Cyprus – A review. HANITAT INTL., 6/4: 471-486.